

העמותה לתכנון ולפיתוח שירותים לילדים
ובני נוער בסיכון ומשפחותיהם (עיר)

משרד הרווחה
השירות לנערות וצעירות

"אשלים"

מאירס-ג'וינט-מכון ברוקדייל
מרכז אנגלברג לילדים ולנוער

התמודדות עם צורכיהן של נערות בשירותים לנוער בישראל

פאולה כאהן-סטרבצ'ינסקי ♦ ליאת יורוביץ

מחקר זה התאפשר הודות לתרומה מיוחדת
מאת אני סנדלר, וירג'יניה, ארצות-הברית

BR-RR-475-06

התמודדות עם צרכיהן של נערות בשי

כאהן-סטרבצ'ינסקי, פאול

43675-30

משרד החינוך
השירות לנערות וצעירות

העמותה לתכנון ולפיתוח שירותים לילדים
ובני נוער בסיכון ומשפחותיהם (ע"ר)

"אשלים"

מאיר-ריס-ג'וינט-מכון ברוקדייל
מרכז אנגלברג לילדים ולנוער

התמודדות עם צורכיהן של נערות בשירותים לנוער בישראל

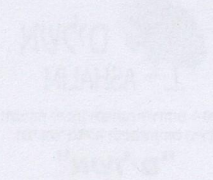
פאולה כאהן-סטרבצ'ינסקי   ליאת יורוביץ

מחקר זה התאפשר הודות לתרומה מיוחדת מאת אני סנדלר, וירג'יניה, ארצות-הברית

מאגזין חינוכי-חינוכי-חינוכי
מרכז אנגלברג לילדים ולנוער

מאגזין חינוכי-חינוכי-חינוכי
מרכז אנגלברג לילדים ולנוער

מאגזין חינוכי-חינוכי-חינוכי מרכז אנגלברג לילדים ולנוער

מאגזין חינוכי-חינוכי-חינוכי
מרכז אנגלברג לילדים ולנוער

מאגזין חינוכי-חינוכי-חינוכי
מרכז אנגלברג לילדים ולנוער
ת"ד 3886
ירושלים 91037

טלפון : 02-6557400
פקס : 02-5612391

כתובת האינטרנט : www.jdc.org.il/brookdale

פרסומים נוספים של מאירס-ג'וינט-מכון ברוקדייל בנושא זה

כאהן-סטרבצ'ינסקי, פ. ; יורוביץ, ל. ; קונסטנטינוב, ו. ; אפרתי, ר. 2005. מאפיינים וצרכים של הנערות המטופלות בשירות לנערות וצעירות - משרד הרווחה. דמ-05-465.

כאהן-סטרבצ'ינסקי, פ. ; ואזן-סיקרון, ל. 2005. "בית ברחוב חיים" - סח"ב בחיפה. מעקב אחר בני הנוער ששהו בו, תרומותיו ושילובו במערך השירותים בקהילה. דמ-05-453.

להזמנת פרסומים נוספים ניתן לפנות למאירס-ג'וינט-מכון ברוקדייל, ת"ד 3886, גבעת הג'וינט, ירושלים 91037, טל': 02-6557400, פקס: 02-5612391, דואר אלקטרוני: brook@jdc.org.il

תמצית מחקר

מסמך זה מציג תמונת מצב של השירותים והתכניות לנערות בנות 12-18 המופעלים בישראל, על פי מיפוי שנערך בשנת 2003. מטרת המיפוי הייתה לבחון בשיטתיות את השירותים והתכניות המוצעים לנערות, ולספק בסיס להמשך פיתוח שירותים בעבורן ולהתאמת המענים הקיימים לצורכיהן הייחודיים. המיפוי נערך במסגרת המחקר "נערות על המפה" אשר כולל גם סקר מאפיינים וצרכים בקרב הנערות המטופלות בשירות לנערות ולצעירות במשרד הרווחה ובקרב נערות הנמצאות ברשימת ההמתנה למוסדות "צופיה" ו"מסילה" (כאהן-סטרבצ'ינסקי ואחרים, 2005) וגם דוח על ניתוח ממצאים קיימים על נערות (כאהן-סטרבצ'ינסקי ואחרים, טרם פורסם).

לצורך המיפוי רואיינו 26 אנשי מקצוע הפועלים ברמה הארצית של ארגונים או של שירותים מרכזיים העומדים לרשות אוכלוסייה זו, ביניהם משרדי ממשלה, משטרת ישראל, צה"ל, ארגוני מתנדבים ועמותות. הראיונות כללו התייחסות למדיניות של השירות כלפי הנערות והתייחסות לשירות הניתן להן. במישור המדיניות נבדק האם קיימת מדיניות, האם הארגון פועל על-פי התפיסה שיש ערך ייחודי בטיפול בנערות בנפרד מנערים והאם יש בעלי תפקידים לטיפול בנושא הנערות בארגון. במישור של מתן השירות נבחנו קיומן של תכניות ייחודיות לנערות (סוג התכנית, מספר משתתפים, פריסה ועוד), בעיות והתלבטויות שעלו במהלך פיתוח התכניות ודרכי ההתמודדות עמן וכיוונים לפיתוח תכניות חדשות לנערות ואתגרים עתידיים.

ממצאי המיפוי מלמדים שלרוב הארגונים אין מדיניות מיוחדת בנושא הנערות, וכי הם אינם מעסיקים בעל תפקיד ייחודי לנושא זה. למרות זאת, מרביתם מכירים בחשיבות שיש להפעלתן של תכניות ייחודיות לנערות. ואכן, חלקם הגדול מפעילים תכניות כאלה ומצהירים על כיוונים חדשים לפיתוחן.

בתכניות הללו מושם דגש על העצמה, ייעוץ, השכלה, טיפול ומניעה. התברר כי התכניות המיועדות לכלל הנערות מתמקדות לרוב בתחום אחד בלבד - העצמה, בעוד שהתכניות המיועדות לנערות בסיכון משלבות בתוכן מספר תחומי תוכן. ייתכן כי שילוב זה הוא פועל יוצא של התפיסה הרב-ממדית של הארגונים את המצוקה של אוכלוסייה זו אשר באה לידי ביטוי במגוון תחומים ולא בסימפטומים בודדים.

מרבית התכניות מופעלות בפריסה כלל ארצית, חלקן מופעלות ביישובים רבים ברחבי הארץ וחלקן מופעלות ביישוב או במקום מסוים שאליו מגיעות נערות מכל רחבי הארץ. בסך הכול, משתתפות בתכניות ייחודיות לנערות כ-4,800 נערות (לא כולל תכניות של השירות לנערות וצעירות המונות בסך הכול כ-17,700 מטופלות, מסגרות לנערות של חסות הנוער המונות כ-300 נערות ותכניות של השירות לקידום נוער במשרד החינוך ו"דלת פתוחה" שלא היו בידיהם מידע על מספר המשתתפות).

מדברי המרואיינים עולה כי קיימת מודעות בקרב הארגונים לפער הקיים בין הרצוי למצוי באשר להיקף השירותים ופריסתם, למגוון התכניות המוצעות ולמענים הניתנים לקבוצות שונות של נערות - ערביות, בדואיות, עולות ודתיות.

נוסף לכך, נמצא כי רוב השותפויות הבין ארגוניות בתחומים של חשיבה, פיתוח והפעלה של תכניות לנערות הנן של שני ארגונים בלבד וכי לא קיימות שותפויות רב-ארגוניות. ללא ספק, התכניות המופעלות כיום עונות על צרכים שעולים מהשטח ו/או על אידאולוגיות וערכים של הארגונים (למשל, הערך לספק לכל נערה הזדמנות לשרת בצבא). התכניות מיועדות להציע מענה בנושאים ספציפיים, כגון: פגיעה מינית, שימוש בסמים והיריון לא רצוי, אך אינן חלק מחשיבה כוללת על צרכי הנערות ואינן מבוססות על ראייה כוללת של סדרי עדיפויות.

הממצאים מדגישים צורך אחד יסודי: פיתוח ראייה רחבה של מגוון הצרכים של הנערות בכלל ושל הנערות בסיכון בפרט, אשר תשמש בסיס לתכנון כוללני של מענים, תוך תיאום ושיתוף פעולה בין ארגונים ובין שירותים שונים ותוך התחשבות ברצף הטיפול. המרואיינים ציינו זאת כאתגר עתידי למערכת השירותים והארגונים המטפלים בבני נוער.

ממצאי המיפוי הוצגו בפני חברי הפורום הבין-ארגוני "נערות על המפה", בניהול אשלים, הכולל נציגים של משרדי ממשלה, עמותות וארגונים שונים המספקים שירותים לנערות. הממצאים העלו את המודעות לגבי פערים בין צרכים למענים ומשמשים בסיס לתכנון תכניות חדשות ולהרחבת פעילות קיימת בתוך הארגונים ובמסגרת שיתוף הפעולה ביניהם.

דברי תודה

חובה נעימה היא להודות לכל האנשים שעזרתם תרמה לביצוע מחקר זה.

תודתנו המיוחדת נתונה לכל אנשי המקצוע שרואיינו במסגרת המיפוי, ואשר תרמו מזמנם ומהידע שלהם.

תודה למיכל קומס מאשלים, אשר עזרה בגיבוש רשימת הארגונים שנכללו במיפוי זה ואנשי המקצוע שייצגו אותם.

תודות לכל חברי מכון ברוקדייל, אשר סייעו בשלבים השונים של המחקר. תודה רבה לטלל דולב על ליווי המחקר ועל הערותיה החשובות; לדליה בן רבי על הערותיה לדוח זה; לשולי קדמי-יחזקאלי על ביצוע הראיונות, למטי מויאל על עריכת הדוח וללסלי קליינמן על ההפקה וההבאה לדפוס.

תוכן עיניים

1	1. מבוא
2	2. מדיניות והיערכות ארגונית לטיפול בנערות
2	2.1 מדיניות ייחודית לטיפול בנערות
3	2.2 בעל תפקיד מיוחד לטיפול בנושא הנערות
3	2.3 הפעלת תכניות נפרדות לנערות - תפיסות שונות
4	3. התכניות הייחודיות לנערות
4	3.1 סוגי התכניות המוצעות כיום לנערות
8	3.2 טווח הגילים של המשתתפות בתכניות
8	3.3 פריסה גאוגרפית של התכנית
8	3.4 מספר המשתתפות בתכנית
9	3.5 שיתוף פעולה בין השירותים
9	4. התלבטויות ובעיות בפיתוח תכניות לנערות ודרכי התמודדות
9	4.1 התלבטויות עיקריות
11	4.2 קשיים
13	5. תכניות לנערות אשר לא יצאו אל הפועל או שלא הצליחו
13	6. כיוונים חדשים לפיתוח תכניות לנערות
13	6.1 פיתוח תכניות חדשות והרחבה של תכניות קיימות
14	6.2 הרחבת תכניות קיימות לאוכלוסיות חדשות
14	6.3 הרחבה של תחומי תוכן בתכניות קיימות
14	6.4 הרחבת הפריסה הגאוגרפית של התכנית
14	6.5 התאמת כוח האדם לאוכלוסיית הנערות
15	7. אתגרים עתידיים בתחום הנערות
15	7.1 צורך בשינוי התפיסה ביחס לאוכלוסיית הנערות
15	7.2 איתור קבוצות יעד נוספות והתאמת המענים לצורכיהן
16	7.3 שיתוף בין הארגונים
17	רשימת מקורות
18	נספחים

רשימת לוחות בנספחים

- 18 נספח א': רשימת הארגונים והשירותים שנכללו במיפוי
- 19 נספח ב': תיאור תפקידים מיוחדים לטיפול בנושא הנערות, לפי ארגון
- 20 נספח ג': מדיניות, תפיסת התערבות משותפת או נפרדת לנערות, בעלי תפקידים, תכניות, ניסיונות לפיתוח תכניות וכיוונים חדשים בארגונים (לא כולל השירות לנערות וצעירות וראשות חסות הנוער)
- 22 נספח ד': תכניות ייחודיות לנערות, לפי ארגון מפעיל
- 24 נספח ה': רכיבים של תכניות ייחודיות לנערות, גילי המשתתפות, מספר המשתתפות ושותפים בהפעלת התכנית, לפי שירות/ארגון (לא כולל השירות לנערות וצעירות וראשות חסות הנוער)

1. מבוא

השירות לנערות וצעירות במשרד הרווחה הנו השירות היחיד בארץ העוסק באופן בלעדי ובמומחיות בטיפול בנערות במצוקה. פרט לשירות זה, ארגונים אחרים, ביניהם משרדי הממשלה, עמותות, החברה למתנ"סים ומגוון ארגוני מתנדבים, מפתחים אף הם יוזמות חדשניות בתחום הנערות בכלל ובתחום הנערות במצוקה בפרט, חלקן על בסיס יישובי וחלקן במישור הארצי.

הארגונים שונים אלה מאלה בדרכים שבתוכם כדי להתמודד עם הצרכים של הנערות הללו: חלקם מפעילים תכניות מיוחדות לנערות המותאמות לצורכיהן הייחודיים, וחלקם כוללים את הנערות במסגרת תכניותיהם לכלל האוכלוסייה המטופלת אצלם.

מסמך זה מציג תמונת מצב של שירותים ותכניות לנערות בנות 12-18 בישראל. הממצאים מבוססים על מיפוי שבמסגרתו נבחנו באופן שיטתי השירותים הניתנים לנערות בארץ והתכניות הייחודיות המוצעות להן. המיפוי נועד לשמש בסיס להמשך פיתוח שירותים לנערות ולהתאמת המענים הקיימים לצורכיהן הייחודיים.

לצורך המיפוי, נערכו במהלך החודשים יולי עד נובמבר 2003 ראיונות טלפוניים עם אנשי מקצוע ברמה הארצית ב-26 ארגונים או שירותים מרכזיים העומדים לרשות אוכלוסייה זו. בין ארגונים אלה נכללו משרדי הממשלה, משטרת ישראל, צה"ל וארגוני מתנדבים ועמותות (לרשימת הארגונים והשירותים והמראיינים שנכללו במיפוי, ראונספח א').

הראיונות נועדו לבחון את הגישה של ארגונים ושירותים אלה לנערות הן ברמת המדיניות והן ברמת מתן השירות. במישור המדיניות נבדק האם קיימת מדיניות, האם הארגון פועל על-פי התפיסה שיש ערך ייחודי לטיפול בנערות בנפרד מנערים והאם יש בעלי תפקידים לטיפול בנערות בארגון. במישור של מתן השירות נבחנו קיומן של תכניות ייחודיות לנערות (כולל סוג התכנית, מספר משתתפים, פריסה ועוד), בעיות והתלבטויות שעלו במהלך פיתוח התכניות ודרך ההתמודדות עמן, כיוונים לפיתוח תכניות חדשות לנערות ואתגרים עתידיים.

מטרת המיפוי היא לתאר את המצב הקיים בשטח בתחום התכניות הייחודיות לנערות, כבסיס לדיון ביתרונות ובחסרונות של קביעת מדיניות ייחודית לנערות, לשריון בעלי תפקידים לטיפול בנושא ולהפעלת תכניות נפרדות לנערות.

חשוב לציין, כי התחום שנבדק במיפוי זה הוא דינאמי וכי ייתכן, אפוא, שיתווספו במשך הזמן תכניות חדשות לנערות שלא נכללו במיפוי זה או שייסגרו תכניות שנכללו בו. כמו כן, חשוב לציין כי מיפוי התכניות לנערות נערך ברמה הארצית, ולא נכללו במיפוי תכניות שהן פרי יוזמות מקומיות בלבד.

2. מדיניות והיערכות ארגונית לטיפול בנערות

מן הראיונות עולה כי תהליך גיבוש המדיניות וההיערכות בארגונים בכל הקשור לנערות מושפע הן מתפיסת העולם של ארגונים אלה והן מהצרכים שעלו מן השטח. פרק זה עוסק בקיומה של מדיניות ייחודית לטיפול בנערות, בקיומו של בעל תפקיד ייחודי לנושא, וכן בתפיסת הארגונים את ההפעלה הנפרדת של תכניות לנערות.

2.1 מדיניות ייחודית לטיפול בנערות

אחד הביטויים להבדלים בין הארגונים השונים בדרכי התמודדותם עם צורכיהן של נערות הוא קיומן או היעדרן של תפיסה ודרכי עבודה ייחודיות לנושא זה. המראיינים נשאלו האם קיימת בארגונם מדיניות ייחודית בנושא הנערות. על-פי תשובותיהם ניתן לחלק אותם לשלוש קטגוריות: ארגונים בעלי מדיניות ייחודית, ארגונים שנמצאים בתהליך לגיבוש מדיניות וארגונים המספקים שירות לנערות, אך לא דיווחו כי יש להם מדיניות ייחודית בנושא.

מהמיפוי עולה בבירור שלמרבית הארגונים (15) אין מדיניות ייחודית לטיפול בנערות וכי העבודה איתן זהה לעבודה עם הנערים. הנערות נתפסות כחלק בלתי-נפרד מהאוכלוסייה הכללית שהשירות מטפל בה, אם זו אוכלוסיית המתבגרים (בשירות לילד ולנוער, בער"ן וב"דלת פתוחה"), אם אלו תלמידים (באגף שח"ר), אם אלה נפגעי תקיפה מינית (במרכז סיוע לנפגעי תקיפה מינית) או נפגעי סמים (השירות לנפגעי סמים) ואם זו אוכלוסיית מתבגרים העוברים על החוק (בשירות מבחן לנוער).

לעומת זאת, ארגונים שדיווחו על מדיניות ייחודית לנושא הנערות ואשר תופסים את הנערות כאוכלוסייה ייחודית ונבדלת מאוכלוסיית הנערים נוקטים במדיניות של הפרדה בכל הקשור לטיפול בהן. ביניהם יש ארגונים הפונים אך ורק לנערות (וחלקם גם לנשים או לצעירות), כדוגמת השירות לנערות וצעירות, ויצ"ו ושדולת הנשים, ויש המטפלים בבני נוער משני המינים אך מפרידים בטיפול בהם במסגרת מוסדותיהם או בתכניותיהם השונות, כדוגמת רשות חסות הנוער, המשטרה, הצבא והיחידה לשוויון בין המינים במשרד החינוך. בנוסף, ישנם ארגונים כגון על"ם הדוגלים במדיניות של הפרדת הטיפול בנערות מן הטיפול בנערים רק בקרב אוכלוסיות ספציפיות, כגון נערות עולות מאתיופיה.

שלושה ארגונים - השירות לקידום נוער במשרד החינוך, השירות לשיקום נוער במשרד הרווחה והמשרד לקליטת עלייה - דיווחו שהם רואים עצמם בתהליך לקראת גיבושה של מדיניות ייחודית לנערות. אל מטות הארגונים האלה הגיעו עדויות לבעיות וקשיים ייחודיים של נערות. בעקבות עדויות אלה, חשים קובעי המדיניות בצורך לתת מענים מובחנים לנערות. אשת המקצוע שרואינה ממחלקת הרווחה במשרד לקליטת העלייה סיפרה שהתמודדות המשרד עם מצבים קשים של נערות עולות, הביאה להחלטה לשים דגש על הנושא במדיניות המשרד בשנים 2003-2004. לפי התיאור מפי איש המקצוע אחר מטעם קידום נוער, תכניות לנערות שגובשו בידי עובדי השירות בשטח מופעלות בפריסה רחבה יותר לאחר שמתבררת הצלחתן.

תהליך זה בא לידי ביטוי בין היתר ביצירת תפקיד ארגוני ייחודי לנושא הנערות, בהקצאת תקציבים ובבניית תכניות ייחודיות נפרדות לאוכלוסייה זו. כך מבטא זאת אחד המרואיינים:

"בשנה האחרונה העמדנו צוות חשיבה מיוחד שיגבש מדיניות לנושא הנערות... התחלנו לגבש מדיניות, הכשרה ותחומי תוכן של נערות... העובדים שלנו שהתחככו, השתפשפו, למדו, עשו והגיעו לתוצאות - הם צוות החשיבה. בקידום נוער זה דו-כיווני: הזרימה היא מלמטה למעלה ומלמעלה כלפי מטה. צוות המטה יכול להעלות רעיון ולעודד את המימוש שלו בשטח, ויש למידה מהשטח ויישום אחר כך כלפי מעלה. זה בהחלט מתמסד: מוקצה לזה תפקיד נפרד, ניתנות לזה הכשרות מקצועיות, ניתנת הנחיה, זה מגובש כחלק מהמדיניות."

ניתן לאפיין את הארגונים השונים, שהם בעלי מדיניות ייחודית לטיפול בנערות או שהם בדרך לגיבושה, גם לפי המניע לפיתוח מדיניות זו. חלק מן הארגונים, ובעיקר ארגוני הנשים כדוגמת "שדולת הנשים", פיתחו מדיניות ייחודית מתוך האידאולוגיה (הפמיניסטית) שבה הם מחזיקים. ארגונים אחרים, כדוגמת חסות הנוער, עושים זאת מתוך סדר היום או הפרקטיקה המקצועית שלהם.

2.2 בעל תפקיד מיוחד לטיפול בנושא הנערות

ברוב הארגונים (17) אין בעל תפקיד מיוחד לטיפול בנושא הנערות. פרט לשירות לנערות ולצעירות, ישנם ארגונים מעטים, דוגמת השירות לנפגעי סמים, צה"ל, על"ם, ויצ"ו ושדולת הנשים, שבהם אויש תפקיד מטה מיוחד לתחום הנערות. בארגונים אחרים, דוגמת היחידה לשוויון בין המינים במשרד החינוך, בעלי תפקיד כאלה פועלים ברמה המחוזית והמקומית. היקף המשרות של בעלי תפקיד אלה נע בין 75% משרה לבין משרה מלאה. מרבית בעלי התפקיד עוסקים בפיתוח תכניות והעשרה לנערות. לתיאור התפקידים ראו נספח ב'.

העסקה של בעל תפקיד המטפל באופן ייחודי בנושא הנערות עשויה להעיד על קיומה של מדיניות ייחודית בנושא זה בארגון. מן הראיונות עלה כי המצב אכן כך הוא. עם זאת, בשני ארגונים - ויצ"ו והשירות לנפגעי סמים - דיווחו המרואיינים כי אין לארגון מדיניות ייחודית, אף כי אויש תפקיד ייחודי לטיפול בנושא ואף כי הם מפעילים תכניות ייחודיות לאוכלוסייה זו. ייתכן שמקור הדיווח הוא בתפיסה כי מדיניות ייחודית צריכה לכלול, נוסף על אויש תפקיד ייחודי ולהפעלת תכניות ייחודיות, גם תפיסות ועקרונות פעולה ברורים ביחס לאוכלוסייה זו. ייתכן, אפוא, שהדיווח של הארגונים הללו נובע מחוסר בהירות לגבי המהות של "מדיניות ייחודית".

2.3 הפעלת תכניות נפרדות לנערות - תפיסות שונות

מרבית המרואיינים (15) ייחסו חשיבות מיוחדת או ערך ייחודי לטיפול בנערות בנפרד מנערים. אחד המרואיינים טען ש"נוכחותם של נערים חוסמת את הנערות, ולכן בטיפול בנפרד ובסביבה הטבעית שלהן, ירגישו הנערות יותר חופשיות ובטוחות לבטא את עצמן". כמו כן, בריאיון אחר נטען שלנערות יש "צרכים שונים ובעיות מורכבות ועמוקות יותר מאשר לנערים", דוגמת היריון לא רצוי, ולכן חובה לטפל בהן בנפרד. חלק מהמרואיינים ציינו כי חשוב באותה מידה לתת מענה ייחודי גם לנערים.

מרואיינים מארגונים אחרים (5), כגון השירות לילד ולנוער, קידום נוער וער"ן, טענו שיש לשלב בין תכניות לנערות בלבד לבין תכניות משותפות לשני המינים. כלומר, לטענתם, מחד, יש תחומים שבהם נערות צריכות לקבל מענה נפרד, ומאידך, יש תחומים שבהם צריך לתת מענה משותף. הדוגלים בשילוב זה עשו הבחנה בין תחום הטיפול לבין תחום ההעצמה או תחום ההשכלה-העשרה (תחומים אלה יוגדרו בהמשך הדברים). לדידם, יש מקום להפריד בין נערים לנערות בתחום הטיפול, ולתת מענה לצרכים הייחודיים של הנערות. עם זאת, בתחום ההעצמה או ההשכלה, אין ערך להפרדה בין המינים.

המרואיינת מ"דלת פתוחה" טענה שאין כלל ערך ייחודי לטיפול בנערות בנפרד, כיוון שהנערות חייבות להתמודד עם המציאות שבה שני המינים נמצאים באינטראקציה מתמדת. לגרסתה, דווקא זהותן ומודעותן המינית של הבנות מתפתחות מתוך המפגש עם בני המין השני:

"אני ממש לא חושבת כך [שצריך להפריד - פכ"ס]. להפך, מה זה נערות? מה זה נערים? אלו שני גופים המחוברים אחד לשני. אנחנו נולדנו בדיוק אותו הדבר. הן חייבות להתמודד עם המציאות שלנו... הם נמצאים באותה סביבה, והם צריכים להיות באותה סביבה. כך תהיה להן המודעות והזהות המינית שלהן."

3. התכניות הייחודיות לנערות

כאמור, ממצאי המיפוי מלמדים שמחצית הארגונים (13) מפעילים תכניות ייחודיות לנערות¹. עוד נמצא, שהארגונים הוולונטריים פעילים מאוד בתחום זה: שישה ארגונים מתוך תשעה מפעילים תכניות כאלה (לתיאור התכניות, ראו נספח ד'). כמו כן, חלק גדול מהארגונים (11) מצהירים על כוונות להמשיך בפיתוח תכניות ייחודיות לנערות.

3.1 סוגי התכניות המוצעות כיום לנערות

ניתן למיין את התכניות המוצעות כיום לנערות הן לפי הדגש העיקרי המושם בהן והן לפי אוכלוסיית היעד שלהן. תחומי הדגש של התכניות הם: העצמה, טיפול, ייעוץ - מניעה, חינוך-השכלה והעשרה, ומסגרות להתערבות כוללנית אשר משלבות בין כל התחומים הללו. מבחינת אוכלוסיית היעד, יש תכניות המופנות לכלל הנערות ותכניות המופנות לנערות בסיכון. כמו כן, נמצא שבמרבית המקרים התכניות המופנות לכלל הנערות הן חד-ממדיות ומדגישות תחום אחד בלבד, ואילו התכניות המיועדות לנערות בסיכון הן רב-ממדיות ומשלבות מספר תחומים. דוגמה לתכנית רב-ממדית היא "קבוצות ח"ן" שמפעיל השירות לנערות וצעירות, אשר משלבת מענים בתחומי ההשכלה והטיפול. ממצא זה מצביע על תפיסת הארגונים את הנערות בסיכון כבעלות מגוון רחב של צרכים הדורשים מענה כוללני. לעומת זאת, במתן מענים לכלל הנערות מושם דגש על תחום ספציפי שהארגונים רואים חשיבות מיוחדת בקידומו. דוגמה לכך ניתן למצוא בתכנית נמ"ש ("נערות מובילות שינוי") שהיא תכנית

¹ לא כולל השירות לנערות וצעירות ומוסדות לנערות של חסות הנוער, שכשירותים ייחודיים לנערות או כשירותים בעלי מסגרות נפרדות לנערות, שאלה זו אינה רלוונטית לגביהם.

העצמה המופעלת בבתי הספר על-ידי שדולת הנשים והיחידה לשוויון בין המינים במשרד החינוך (ראו תיאור מפורט בהמשך). תכנית זו מתמקדת בחיזוק הנערות ובפיתוח מודעות בקרבן (לגבי ההבדלים בין המינים, לגבי הדימוי של תפקיד האישה בחברה ועוד) ומושם בה דגש על יכולת הבחירה שלהן, מתוך תפיסה שהדבר ישרת את העצמתן ויביא אותן בסופו של דבר לעמדות השפעה. סיכום נושא הפעלת התכניות לנערות, כולל רכיבי התכניות, גילי המשתתפות, מספר המשתתפות וקיומם של שותפים מובא בנספח ה'.

תכניות השמות דגש על העצמה

ליותר ממחצית התכניות לנערות יש אופי העצמתי. חלקן מיועדות לנערות בסיכון וחלקן לכלל אוכלוסיית הנערות.

העצמה מוגדרת כהליך שבו הפרט עובר ממצב של חוסר אונים למצב של שליטה יחסית בחיים, בגורל ובסביבה. מטרתן המשותפת של כלל התכניות לנערות בסיכון השמות דגש על העצמה היא לעזור לנערות לחזק את תחושת המסוגלות העצמית שלהן, אם על-ידי היכרות ועבודה עם "אחר משמעותי" אשר ישמש בעבורן דמות לחיקוי, אם על-ידי כך שהנערות יעזרו לנערות בסיכון אחרות, ואם על-ידי רכישה של מיומנויות שונות והשתתפות במסגרות מסוימות (כגון האוניברסיטה והצבא) שסביר להניח שהן לא היו מגיעות אליהן ללא התכניות הללו. בצד הדגש הרב על יצירת תחושה של העצמה אצל המשתתפות, ניתן לראות בתכניות אלה גם רכיבים אחרים כגון טיפולים והשכלה (שיתוארו בהמשך).

דוגמאות לתכניות העצמה המיועדות לנערות בעלות קשיים או לנערות בסיכון הן: תכנית ה-mentoring, פרויקט צה"ל, פרויקט חוויה ותכנית "עוצמה צעירה". תכנית ה-mentoring מופעלת בשיתוף פעולה בין מספר גופים: השירות לנערות וצעירות במשרד הרווחה, אשלים, ויצ"ו ובית הספר לעבודה סוציאלית באוניברסיטת תל-אביב. בתכנית משתתפות נערות בגיל מבוגר יותר הנמצאות בתהליכי שיקום, והן מוכשרות לשמש חונכות לנערות אחרות בשירותים שבהם היו מטופלות קודם. חונכות לנערות מטופלות מאפשרת הן לשקם ולהעצים את הנערות המשתתפות בתכנית והן להופכן לדמות לחיקוי (role model) בעבור הנערות שיחנכו. התכנית מתבצעת על-פני שנת לימודים אחת ושנת התנסות מעשית או שנת שירות לאומי אחת, והיא משלבת לימודים עיוניים, התנסות, הקניית מיומנויות ולימודי שדה.

לפרויקט צה"ל מגיעות נערות שקיבלו פטור משירות צבאי בשל נתונים נמוכים. בפרויקט זה, שאורכו כשנה, מקבלות הנערות הכנה לצה"ל (ימי שדה, שבוע גדניע וכדומה), מענה טיפולי על-ידי העובדת הסוציאלית של הפרויקט ומענה השכלתי. הנערות המשתתפות מקבלות בפרויקט זה גם תכנים האמורים להביא להעצמתן, כדוגמת שיפור הדימוי העצמי, כישורי חיים ושיפור הקשר עם המשפחה והחבר. בסופו של דבר, הן מתגייסות לשירות צבאי במסגרת טירונות מיוחדת. במסלול טירונות מיוחד זה, שאותו מפעיל מדור מקא"מ (מרכז לקידום אוכלוסיות מיוחדות) בצה"ל ושאוּרכו כחודש, מקבלות הנערות תכנים צבאיים, וכן עוברות קורסים אזרחיים שונים של משרד הרווחה (פקידות-מזכירות וגרפיקה), אשר עוזרים להן להשתלב בהמשך באזרחות. בנוסף, הנערות מקבלות שיעורים שונים בנושאים כגון לקיחת אחריות, סבלנות וסובלנות. לאחר הטירונות משתלבות הנערות ביחידות צה"ל

השונות (לנערות שהביעו רצון, מוטיבציה ויכולת להשתלב בקורסים צבאיים רגילים שאחרת היו סגורים בפניהן, פותח סגל הטירונות חלון הזדמנויות להשתלבות, וזאת על אף שנתוני הקבלה "היבשים" לא היו מאפשרים זאת). לפני שחרורן מצה"ל עוברות נערות אלו מכינה, אשר מועברת אף היא על-ידי מדור מקא"מ, ובה הן לומדות תכנים אשר יעזרו להן לקראת היציאה לאזרחות: כיצד לכתוב קורות חיים, כיצד להתנהג בריאיון עבודה וכדומה. הקשר והמעקב של מדור מקא"מ אחר הנערות נמשך גם לאחר שחרורן מן הצבא.

תכנית העצמה נוספת, אשר נועדה לנערות שעברו על החוק, מופעלת על-ידי המשטרה ועמותת "ידידים", ונקראת "פרויקט חוויה". בתכנית זו סטודנטיות וחילות צה"ל חונכות נערות שעברו על החוק ומהוות בעבורן דמות לחיקוי. הפרויקט מופעל בבתי הספר שבהם לומדות הנערות, והחונכות עובדות עמן במגוון תחומים, ביניהם התחום החברתי (לדוגמה, לבוש והתנהגות הולמת) והתחום התרבותי (סרטים, הצגות וכדומה). התכנית מופעלת גם לנערים, אך בנפרד מהנערות.

ארגון ויצ"ו מפעיל אף הוא תכנית העצמה בשם "עוצמה צעירה", המיועדת לנערות בבית הספר. לתכנית זו מגויסות להשתתפות נערות המצויות בסיכון להידרדרות, או כפי שהגדירה זאת אחת המרואיינות: נערות "המצויות במה שמכונה 'אזור הדמדומים' ושטמון בהן פוטנציאל לשינוי". במהלך התכנית עוברות הנערות סדנאות העוסקות בנושאים, כגון: מודעות עצמית, ביטחון עצמי וכישורים חברתיים ולימודים. מטרת התכנית היא להביא להשתלבותן של הנערות בקהילה, על-ידי כך שישתמשו בידע שצברו.

עד כה תוארו תכניות העצמה המיועדות לנערות בסיכון. תכניות העצמה נוספות מיועדות לכלל הנערות. לדוגמה, היחידה לשוויון בין המינים ושדולת הנשים פיתחו תכנית אשר מועברת במספר בתי ספר תיכוניים בארץ: "נערות מובילות שינוי". מטרת התכנית היא להביא לשינוי עמדות ותפיסות ברמה המערכתית בתחום קידום מעמד האישה וטיפוח מנהיגות נשים. זאת, באמצעות הקניית ידע במספר נושאים: אי-שוויון חברתי בין המינים; פיתוח מודעות עצמית וגיבוש עמדות לגבי שוויון בין המינים; עידוד הנערות לבחירת מקצועות מדעיים וטכנולוגיים כמנוף להצלחה בעתיד ולטיפוח מנהיגות והעצמת נערות. בתחילה הייתה התכנית מיועדת רק לנערות, אך בשנים האחרונות היא מועברת גם לבנים, בנפרד מהבנות.

תכנית נוספת אשר פותחה על-ידי החברה למתנ"סים עוסקת בפיתוח מנהיגות בקרב נערות ביישובים שונים ובמיוחד ביישובים הבדוויים והערביים.

דגש טיפולי

כל התכניות המופעלות ביחידות של השירות לנערות וצעירות ברשויות המקומיות, הן הפרטניות והן הקבוצתיות, הן בעלות אופי טיפולי. כמו כן, השירות מפעיל מועדונים טיפוליים ו"בתים חמים". המחלקה לשירותי רווחה של המשרד לקליטת עלייה ועל"ם משתתפות פעמים רבות עם השירות לנערות וצעירות בהפעלת תכניות טיפוליות לנערות עולות, ביניהן מועדונים טיפוליים ו"בתים חמים" לנערות עולות מברית המועצות לשעבר, מבוכרה, מקוקז ומאתיופיה. תכניות אלה נוגעות לנושאים

כלליים הקשורים לנערות בכלל (ביטחון עצמי, יחסים בין המינים, דימוי עצמי וכדומה), וכן, לנושאים הקשורים לנערות עולות בפרט, כדוגמת מצוקות הנובעות ממשבר הקליטה ואבדן הסמכות ההורית.

השירות לנערות וצעירות נותן מענה כוללני והוא חובק בתוכו תחומים רבים ומגוונים שבהם נתקלות נערות, כגון: גילוי עריות, היריון, שוטטות, בעיית גבולות וסמכות. שירותים אחרים מספקים מענים טיפוליים לנערות המתמקדים בתחומים ספציפיים או באוכלוסיית נערות ספציפית. כך לדוגמה, השירות לנפגעי סמים נותן מענה וטיפול בגמילה לנערות מכורות, במסגרת התכנית "הדרך"; מרכזי הסיוע לנפגעי תקיפה מינית מפעילים תכנית טיפולית לנערות בדמות קבוצת תמיכה; בעלי"ם מפעילים תכנית טיפולית בקהילה לעבודה עם נערות בסיכון יוצאות אתיופיה.

דגש על ייעוץ ומניעה

בתחום זה נכללו תכניות שמטרתן הסברה, ייעוץ, ליווי והפניה של נערות לגורמים אחרים, אך לא טיפול. מרכז הייעוץ לנוער "דלת פתוחה" מספק ייעוץ בנושאים הרלוונטיים בתחום המיניות. לדוגמה, הוא עוזר לנערות בהיריון לא רצוי בליווי לקראת הפסקת ההיריון, במתן ייעוץ המדגיש לקיחת אחריות אישית, קבלת החלטות והסברים על התהליך.

תכנית מניעה וייעוץ נוספת מופעלת על-ידי השירות לנערות וצעירות בתחנות לייעוץ מיני. בתחנות ניתנות הדרכות בנושאים שונים הקשורים במיניות.

דגש על חינוך, השכלה והעשרה

השירות לנערות וצעירות מפעיל תכנית בשם "קבוצות ח"ן", הנותנת מענה השכלתי לנערות שנשרו מבית הספר. לצד מענה זה, ניתנים בתכנית זו גם טיפול סוציאלי ותכניות העשרה אשר נועדו להקנות לנערות כלים שיעזרו להן להשתלב בשוק העבודה. תכנית השכלה נוספת שמפעיל השירות בשיתוף עם האגף להכשרה מקצועית של משרד התמ"ת היא "פרויקט צה"ל" שתואר לעיל. במסגרת הפרויקט לומדות הנערות לימודים כלליים (כגון מתמטיקה ותנ"ך) ולימודים מקצועיים, ובסוף השנה הן ניגשות למבחן של משרד העבודה, ואף מתגייסות לצה"ל.

מענה השכלתי-חינוכי נוסף לנערות ניתן על-ידי היחידה לקידום נוער במשרד החינוך. שירות זה נותן מענה השכלתי לבני נוער נושרים משני המינים במסגרת תכנית היל"ה להשלמת השכלה. מעבר לתכנית זו, מפעיל השירות גם תכניות ייחודיות לנערות להשלמת השכלה, אך היקפן מאוד מצומצם והן מיושמות ביישובים ספציפיים על-פי הדרישות בשטח. דוגמה לכך הן תכניות לנערות שבמסגרתן נלמדים תכנים שהנערות הביעו עניין בהם: תכנית השכלה לאמהות חד-הוריות צעירות, קורסים מקצועיים בספרות וקוסמטיקה ועוד.

תכניות ושירותים כוללניים

מסגרות טיפול חוץ-ביתיות לנערות מהוות תכניות כוללניות. מסגרות אלה, סגורות או פתוחות, מופעלות על-ידי רשות חסות הנוער וכוללות מעונות נעולים ("צופיה" ו"מסילה"), פנימיות והוסטלים. השירות לנערות וצעירות מפעיל אף הוא מסגרות חוץ-ביתיות: מקלטים לנערות במצוקה ודירות

מעבר. מסגרת כוללנית נוספת מפעיל השירות לנפגעי סמים אשר מפעיל את תכנית "הדרך" לגמילת נערות מהתמכרות לסמים במסגרת פנימייה, וכן, השירות למען הילד המפעיל את מעון "אמירים" לנערות בהיריון. המעון מספק לנערות ההרות הזדמנות לקחת "פסק זמן" כדי להחליט מה הן רוצות לעשות עם הילד. במסגרת שהותן במעון הן מקבלות שירותים ותכנים שונים הקשורים להיריון, כגון קורס הכנה ללידה ושיעורים בנושאי תזונה, גוף האישה, אמצעי מניעה ומוצרי היגיינה. בכל המוסדות הללו ניתן שירות כוללני - טיפול, מניעה, השכלה, ייעוץ והעצמה, ומדובר בטיפולים ארוכי טווח.

3.2 טווח הגילים של המשתתפות בתכניות

הגדרה של טווח הגילים של אוכלוסיית היעד לתכניות מעידה על תפיסת הארגונים לגבי מיהי "נערה", כלומר מהו טווח הגילים שהבת נחשבת נערה. ממצאי המיפוי מצביעים ברוב המקרים על טווח גילים הנע בין גיל 12 לגיל 18, ותכנית אחת מיועדת גם לנערות בנות 11. כמו כן, ישנם ארגונים המטפלים בנערות גם מעבר לגיל 18. בין ארגונים אלה נמנים צה"ל (בטירונות חג"ס), השירות לנערות וצעירות ועמותת על"ם (עם נערות עולות).

3.3 פריסה גאוגרפית של התכנית

הפריסה הגאוגרפית של התכניות השונות שתוארו לעיל ו/או פריסה של אוכלוסיית היעד (השתתפות על בסיס מקומי או על בסיס כלל ארצי) עשויות להצביע על מידת המיסוד של התכניות הללו. מהראיונות עולה שמרבית התכניות מופעלות בפריסה כלל ארצית, כדוגמת היחידות לטיפול בנערה של השירות לנערות וצעירות, המסגרות של רשות חסות הנוער ושירותי הייעוץ של "דלת פתוחה". חלק מן התכניות הכלל ארציות פרוסות ביישובים רבים ברחבי הארץ, וחלקן (דוגמת תכנית ה-mentoring, הטירונות הייחודית של מקא"מ ופנימיות ומוסדות אחרים) מופעלות ביישוב או במקום מסוים, אליו מגיעות נערות מכל רחבי הארץ.

מספר תכניות מופעלות ביישובים או באזורים מסוימים בארץ, והן קולטות רק נערות מקומיות. כך למשל, מרכז הסיוע לנפגעות תקיפה מינית מפעיל קבוצה טיפולית לנערות רק בפתח תקווה; פרויקט "חוויה" של המשטרה מופעל באשדוד, באשקלון ובבאר שבע בלבד; התכנית "עוצמה צעירה" של ויצ"ו מופעלת בחדרה, באופקים, בפתח תקווה ובחיפה בלבד.

3.4 מספר המשתתפות בתכנית

גם מספר המשתתפות בתכניות אמור להעיד על מידת מיסודן וחשיבותן. נמצא, שבסך הכול משתתפות בתכניות הייחודיות כ-4,800 נערות, לא כולל תכניות של השירות לנערות וצעירות, המונות בסך הכול כ-17,700 מטופלות, ומסגרות לנערות של רשות חסות הנוער, המונות כ-300 נערות, ולא כולל תכניות של השירות לקידום נוער ו"דלת פתוחה" שלא היה בידיהם מידע על מספר המשתתפות בתכניות. מתוך 4,800 הנערות, שני שלישים (3,200 נערות) משתתפות בתכניות לנערות בסיכון ושליש (1,600 נערות) משתתפות בתכניות לכלל הנערות.

עוד עלה, שמספר המשתתפות בתכניות משתנה בהתאם להיקף הפריסה שלהן. כצפוי, לרוב התכניות בפריסה כלל ארצית יש מספר רב של משתתפות (875 נערות במוצ'ע), ואילו בתכניות בפריסה יישובית או אזורית מספר המשתתפות מועט יותר (218 נערות במוצ'ע).

3.5 שיתוף פעולה בין השירותים

אחד הנושאים שנבדקו במסגרת המיפוי של תכניות ייחודיות לנערות הוא מידת שיתוף הפעולה בין ארגונים בהפעלתן. מתיאור התכניות עולה שמרביתן מופעלות בשותפות בין ארגונים. נמצאו דוגמאות לשיתוף פעולה בין משרדי ממשלה (משרד החינוך, המשרד לקליטת העלייה, משרד הרווחה ומשרד הבריאות), ביניהן הפעלת המועדוניות והבתים החמים לנערות עולות במשותף על-ידי המשרד לקליטת עלייה והשירות לנערות וצעירות ממשרד הרווחה. דוגמאות לשיתוף פעולה נמצאו גם בין המשרדים או ארגונים אחרים לבין הרשויות המקומיות, ביניהן הפעלת התחנות לייעוץ מיני על-ידי השירות לנערות וצעירות בשיתוף עם הרשויות המקומיות שבהן פועלות התחנות. שותפים אחרים לתכניות השונות הם עמותות או ארגונים, כגון אשלים, הגוינט ואוניברסיטת תל-אביב.

יש לציין שלא נמצאו שותפויות בין ארגונים רבים, אלא שברוב המקרים מדובר במערכים של שיתוף פעולה והפעלות משותפות של שני ארגונים, ולכל היותר שלושה. שותפויות אלה היו מגוונות וכללו הן שותפות בין שני משרדים ממשלתיים (כגון שותפות בין משרד הרווחה למשרד לקליטת העלייה ולמשרד התעשייה, המסחר והתעסוקה) והן שותפות בין משרד ממשלתי לבין עמותות אשלים, על"ם, ויצ"ו וכדומה, צה"ל, המשטרה ומועצות מקומיות.

4. התלבטויות ובעיות בפיתוח תכניות לנערות ודרכי התמודדות

4.1 התלבטויות עיקריות

אנשי השירותים נשאלו באילו בעיות הם נתקלו ובמה התלבטו במהלך פיתוח התכניות לנערות, וכיצד התמודדו עם בעיות אלה. מידע מסוג זה עשוי לספק בסיס לארגונים המעוניינים לפתח תכניות לנערות, הן להיערכות לקראת קשיים ודילמות שהם עשויים להיתקל בהם בתהליך הפיתוח, והן לתכנון נכון לשם מניעת קשיים או התלבטויות. ההתלבטויות העיקריות שהעלו המרואיינים מובאות להלן.

שילוב נערות או הפרדתן

אחת ההתלבטויות שעלתה הייתה שילוב בין נערות לבין אוכלוסיות מטופלות אחרות (לדוגמה, נערים או נשים). דוגמה לכך נמצאה בשירות לנפגעי סמים אשר דיווח על התלבטות לגבי שילוב או הפרדה של הנערות בתכניות הטיפוליות מאוכלוסיות אחרות של משתמשים בסמים, כגון נשים. אנשי היחידה לשוויון בין המינים ושדולת הנשים, אשר מפעילות את תכנית נמ"ש (נערות מובילות שינוי), התלבטו אף הם בשאלה האם לשתף נערים בתכנית, אף כי מראש ייעדו אותה רק לנערות.

התכנים המתאימים

התלבטות נוספת נגעה לתכנים של התכניות: מה יכול להתאים לנערות בכלל או לגילים שונים? אילו תכנים יכולים למשוך אותן? היחידה לשוויון בין המינים ו"שדולת הנשים" העלו את סוגיית מוכנותן של הנערות לקבל תכנים מסוימים בתכניות:

"התלבטנו האם הנערות מתאימות לתכניות כאלה: האם הן לא צעירות מדי? האם הן תוכלנה להבין את המשמעות לגבי חייהן? האם התכנים מדברים אליהן?"

שיתוף הורים

סוגיית שיתוף הורי הנערות במתן המענים לבעיותיהן עלתה אף היא באחד הראיונות. מרואיין מארגון "דלת פתוחה" התייחס להתלבטות בסוגיה זו במצב שהארגון מלווה נערה להפסקת היריון:

"הבעיות הכי בולטות שבהן נתקלנו היו התערבותם של ההורים בהפסקת היריון. המון נערות לא רצו שההורים ידעו."

דרך ההתמודדות של ארגון זה עם סוגיית שיתוף ההורים הייתה על-ידי למידה מהניסיון וממודלים שעבדו בעבר:

"פשוט למדנו מהשטח שחשוב ורצוי שההורים ידעו, ובמיוחד כשהקשר בין הנערה לאמא - טוב, [גם] כשראינו שיש התנגדות מאוד גדולה של הנערות..."

התמודדות מקצועית

דרך התמודדות עם כלל הבעיות המקצועיות הנוגעות לטיפול בנערה, אשר העלו המרואיינים, הייתה הקמת צוותים רב-מקצועיים והתייעצות עם מספר רב של אנשי מקצוע, אשר יכלו לספק נקודות מבט שונות:

"זה לא נעשה לבד. הכול בשיתוף עם בעלי מקצוע שבהחלט ידעו לכוון את העזרה במצבים הללו. כל גוף יודע מה תפקידו והתמודדותו בנושא."

גבולות וחלוקה של תחומי האחריות בין השירותים

בעיה אחת שהעלו המרואיינים הייתה סוגיית הגבולות בין השירותים, ובכלל זה תחומי האחריות של כל אחד מהם. המרואיין מטעם קידום נוער תיאר מצב שאין ביישוב מסוים יחידה לטיפול בנערה מטעם השירות לנערות וצעירות של משרד הרווחה, ועובדי היחידות לקידום נוער נתקלים בבעיות אצל נערות, שייתכן שהם אינם יודעים כיצד לטפל בהן ואף אינם מוסמכים לכך:

"...יש דברים, כמו בתחום הטיפולי, שאנחנו מתקשים בהם, ואנחנו צריכים יותר להיעזר, לדעת איך לתווך נכון ולדעת לעבוד עם שירותים נוספים. אנחנו לא תמיד יודעים איפה הגבולות שלנו נגמרים ויכולת האחריות שלנו. אם נערה נכנסת להיריון ואין עובדת נערה

באותו יישוב, האם אנחנו צריכים לטפל בזה? היא משתפת אותנו במידע הזה... אבל מה עושים עם זה? איפה הגבול של היכולת שלך לקחת אחריות?"

חוסר הנגישות של השירות לאוכלוסיות מסוימות של נערות

כדי ששירות יוכל למשוך נערות להשתתף בתכניות שהוא מפעיל, עליו להיות נגיש פיזית, כלכלית ורגשית. בהקשר לסוגיה זו, הבחינו המרואיינים בין מקרים שהשירות אינו מגיע לאוכלוסיות מסוימות ולקיומם של קשיים בהרחבת הנגישות של התכנית לבין היעדר פנייה מצד הנערות עצמן בשל חוסר נגישות רגשית וכלכלית של השירותים/תכניות וחוסר מודעות לקיומם.

4.2 קשיים

קושי בהגעה לאוכלוסיות של נערות

הסיבה המרכזית שצוינה לקושי של השירותים להגיע לאוכלוסיות של נערות הייתה חוסר תקציב. בעיית התקציב מגבילה את יכולת הפעולה של השירותים ואינה מאפשרת להם לספק מענה למספר גדול יותר של נערות, הן בשל מחסור בכוח אדם ומשאבים אחרים והן בשל חוסר יכולתם להתפרס על-פני מספר גדול יותר של יישובים. לטענת המרואיינים (כגון בעל"ם ובקידום נוער), פריסה רחבה יותר הייתה מגדילה את הנגישות של השירותים והייתה מאפשרת להם להכיל נערות שעד עתה לא יכלו לקבל מענה. כמו כן, דווח שמחסור בתקציבים פוגע ביכולתם של הארגונים לשווק ולפרסם את עצמם, ובכך, להגדיל את המודעות לקיום השירות בקרב הנערות (כך דווח למשל ב"דלת פתוחה" וב"אמירים").

בעיה נוספת שעלתה בראיונות (הנגזרת מן הבעיה התקציבית) היא בעיה של היעדר מקום. ברשות חסות הנוער תיאררו מצב של בקשות רבות להפניית נערות למוסדות שהם מפעילים, אך אין הם יכולים לקבלן בשל חוסר מקום. כמו כן, במקא"מ, אין יכולת לקלוט מספר גדול יותר של נערות מן המכסה שמקציב הצבא.

בעיה אחרת שעלתה בהקשר זה עסקה במגבלות הארגון ואף בחוסר ההצלחה שלו ליישג ולשכנע את הנערות הפוטנציאליות להשתתף בתכנית. למשל, מנהלת מרכז הסיוע לנפגעי תקיפה מינית תיארה קושי ביישוג של נערות חרדיות ושל נערות עולות אשר חוו פגיעה מינית.

מכאן, שהקושי של השירותים להגיע לאוכלוסיות של נערות נובע הן מהיקף הפעילות המצומצם של השירותים והן מהיעדר יישוג של הנערות.

היעדר פנייה מצד הנערות

על-פי דיווח המרואיינים, היעדר פנייה של נערות לתכניות או לשירותים שהיו מתאימים להן נובע בעיקר מקשיים בנגישות הרגשית והכלכלית של השירותים.

אחת המרואיינות ציינה את הבעיה של רגישות הסוגיה המטופלת בשירות, ואף הדגימה: במרכז הסיוע לנפגעי תקיפה מינית צוין כי אחוז הנפגעות מתקיפה מינית גבוה יותר מאחוז הפונות למרכז, אך נערות רבות נמנעות מלדווח על פגיעה בהן, וכך נמנע מן השירות לסייע להן. כאמור, בעיה זו חריפה אף יותר בקרב נערות עולות ונערות דתיות.

עוד סיבה שצוינה בהקשר זה הייתה התדמית השלילית של השירות. כך לדוגמה, המרואיינת ממעון "אמירים" לנערות הוות ציינה כי הודבקה למעון תדמית שלילית כשירות שלוקח את התינוקות מן הנערות, ולכן נערות אינן פונות אליו לקבלת עזרה.

סיבה נוספת לאי-פנייה של נערות, הקשורה יותר בנגישות הכלכלית של השירות, היא היותו כרוך בתשלום. השירותים של עמותת שח"ף לטיפול בהפרעות אכילה ושל מרכז ייעוץ לאישה של משרד הרווחה כרוכים בתשלום ואינם כלולים בסל הבריאות. בשירותים אלה נטען כי הדבר מרתיע נערות והן אינן פונות. לדברי אשת השירות מעמותת שח"ף:

"לצערי הרב, בהחלט יש די נערות שהיו יכולות להיות מטופלות בעמותה, אבל זה לא נכלל בחוק הבריאות, וזו הבעיה הכי קשה. רק מי שאמיד יכול להיות מטופל אצלנו... מי שיש לו כסף ניצל, ומי שלא – לא."

סיבה אחרת נוגעת לחוסר מודעות לקיום השירות בקרב אוכלוסיות פוטנציאליות.

התמודדות עם בעיות נגישות והיעדר פנייה

אחת הדרכים להתמודדות עם בעיית חוסר הנגישות של השירות לאוכלוסיות מסוימות והיעדר הפנייה של נערות מסוימות לשירות היא שימוש במגשרים, שהם בעלי מקצוע המשתייכים לאותה קבוצת אוכלוסייה שאליה רוצים להגיע (בדווים, עולים וכדומה). המגשרים יכולים להביא את הפן התרבותי להבנת הבעיה.

דרך התמודדות נוספת עם בעיה זו הייתה שימוש באמצעי התקשורת. במרכז הסיוע לנפגעות תקיפה מינית תיארו זאת כך:

"התקשורת נותנת להן הרבה ביטחון להרים טלפון ולדווח, ואנחנו כל הזמן יושבים עם צוות מקצועי ומחליטים החלטות כמו פרסומים ותקשורת."

אמצעי נוסף להתמודדות עם בעיה זו הוא בנייה של מענים ייחודיים לאותה אוכלוסייה שקשה לשירות להגיע אליה. לדוגמה, במרכז לנפגעי תקיפה מינית הקימו תכניות ייחודיות לנערות עולות ודתיות, כדי להגביר את פנייתן אליהם וכדי לספק להן מענים ייחודיים.

5. תכניות לנערות אשר לא יצאו אל הפועל או שלא הצליחו

מהמיפוי עולה שמרבית הארגונים לא ניסו לפתח תכניות מיוחדות לנערות, אשר לא יצאו אל הפועל. עם זאת, דווח על מספר מקרים כאלה. אל השירות לנערות וצעירות הגיעה דרישה מן השטח לפתח מסגרת משפחתית, מעין מעון משפחתי, לנערות ביישובים מסוימים, אשר תהווה מענה בקהילה לנערות שאינן יכולות להיות בבית הוריהן. המסגרת המשפחתית, שהחלה לפעול לפני מספר שנים בשירות לילד ולנוער, כוללת זוג הורים המועסקים במטרה להפעיל מעון לשבע נערות לכל היותר. עקב מחסור במשאבים, התכנית נמצאת כרגע בסל שירותים שלא ממומש. מקרה אחר הוא בעיית תקציב ברשות חסות הנוער שמנעה את הקמתה של קבוצת כדורסל לנערות שתוכננה בשיתוף עם הגוינט.

6. כיוונים חדשים לפיתוח תכניות לנערות

המרואיינים נשאלו על כיוונים חדשים הקיימים בארגון שלהם לפיתוח תכניות לנערות. ניתן למיין את הכיוונים הללו למספר קבוצות: פיתוח תכניות חדשות; פנייה לאוכלוסיות שהשירות לא פנה אליהן עד כה; הרחבת טווח הגילים שהשירות נותן להם מענים; הרחבת התכנים בתכניות הקיימות; הרחבת התכנית לנערות שכבר השתתפו בתכנית, אך לא במידה מספקת; הרחבת הפריסה הגאוגרפית של התכנית; והתאמת כוח האדם לאוכלוסיית הנערות.

6.1 פיתוח תכניות חדשות והרחבה של תכניות קיימות

דוגמה לפיתוח תכנית חדשה נמצאה במעון "אמירים" לנערות בהיריון. במעון חושבים להרחיב את הפעילות כך שיהווה מסגרת כוללת, יספק מגורים לנערות ולילדיהן גם לאחר הלידה ויהווה בעבורן מקום מבטחים ומסגרת מגורים עד שימצאו עבודה.

השירות לנערות וצעירות, בשיתוף השירות לשיקום נוער ואשלים, מתכננים את פרויקט "עדי" - מסגרת כוללת שהיא מרכז יום בקהילה לנערות "בקצה הרצף" לפי הגדרת מפעילי הפרויקט.²

מרכז הסיוע לנפגעי תקיפה מינית מתכוון לפתח תכניות טיפוליות ייחודיות לנערות דתיות ולעולות חדשות.

מתברר כי חלק מהתכניות החדשות הנמצאות בתכנון מכוונות לשים דגש על העצמת הנערות בתחומים שונים. ברשות חסות הנוער מפתחים תכנית בשם "בת גלים", אשר תהווה מסגרת פעילות ימית לנערות, בהתבסס על מודל שכבר קיים לנערים. בשדולת הנשים מפתחים תכנית בשם "אמהות ובנות" לנערות יוצאות אתיופיה ואמותיהן. היחידה לשוויון בין המינים מפתחת תכנית בשם "אחוות

² בעת ביצוע המיפוי וכתביבת הדוח היה מרכז "עדי" בשלבי תכנון. המרכז ברחובות החל לפעול בספטמבר 2004.

נשים", אשר תשים דגש על הלמידה המשותפת של נושאים כגון שוויון בין המינים, אסרטיביות, קריירה והשכלה בקרב נערות.

כמו כן, מספר שירותים ביקשו להרחיב את הפעילות הקיימת בתחומים שלידם אינם מטופלים מספיק, ביניהם תחום הלמידה בקרב נערות (איתור נערות מחוננות, יצירת מסגרות למידה ייחודיות לנערות, בנושאים הקשורים לנערות, הקמת בית ספר רב-תחומי או מקצועי לנערות וכדומה) ותחום הפרעות האכילה.

6.2 הרחבת תכניות קיימות לאוכלוסיות חדשות

אחד הכיוונים חדשים שעליהם הצהירו הארגונים הוא הרחבה של תכנית קיימת לאוכלוסיות שאינן מקבלות אותה כיום. באופן כללי, הארגונים רוצים להגיע לנערות ערביות, בדוויות, עולות וחרדיות. הקבוצות הללו, על-פי דעתם של הארגונים, אינן מקבלות מספיק תכניות או שירותים. כך לדוגמה, "שדולת הנשים", אשר הפעילה את התכנית "נערות מובילות שינוי" בבתי הספר במגזר היהודי, מתעתדת להפעילה עתה גם בבתי ספר במגזר הערבי.

הרחבת אוכלוסיית היעד כוללת גם הרחבת טווח הגילים של הנערות הנהנות מהשירות או התכניות. לדוגמה, השירות לילד ולנוער מתכנן לפתוח מועדוניות לנערות בנות 11-13, הזקוקות למסגרת תומכת כדי למנוע את הדרדרותן מאוחר יותר.

6.3 הרחבה של תחומי תוכן בתכניות קיימות

כיווני פעולה אחרים פונים להרחבת התכנים המטופלים בארגון. לדוגמה, בעמותת "שחף" לטיפול בהפרעות אכילה מתכוונים להרחיב את המענים הטיפולים ל"נערות הכרוניות" המגיעות אליהם באופן קבוע, ואשר זקוקות ליותר תשומת לב ולשיקום נפשי וגופני.

6.4 הרחבת הפריסה הגאוגרפית של התכנית

כיוון נוסף הוא הרחבה של פרויקט מסוים לאזורים נוספים בארץ. דוגמאות לכך הן: פרויקט "חוויה", המופעל על-ידי המשטרה ועמותת "ידידים", שיכלול מעתה גם את אילת; הרחבת תכניות המנהיגות והיזמות החברתית שמפעילה החברה למתנ"סים ביישובים של המגזר הבדווי, שם היא כבר פועלת; והפעלת התכנית "עוצמה צעירה" של ויצ"ו בכל רחבי הארץ.

6.5 התאמת כוח האדם לאוכלוסיית הנערות

כיוון נוסף בפיתוח תכניות לנערות הוא התאמתו של כוח האדם העובד עמן. ב"קידום נוער", לדוגמה, קיימת מדיניות של התאמת דרך העבודה למגזר שעמו עובדים (עולים, חרדים וכדומה), וגם בתחום הנערות חושבים על התאמת העובדים ונותנים את הדעת למין העובד. וכך, ביישוב בדווי התקבלה החלטה להכניס עובדת, מאחר שמשפחות הנערות לא הסכימו שעובד ייצור עמן קשר. המרואיינת מאגף הרווחה במשרד לקליטת העלייה הוסיפה על כך שיש לתת מענה לנערות עולות באמצעות עובדים דוברי השפה.

7. אתגרים עתידיים בתחום הנערות

המרואיינים נשאלו לגבי האתגרים העתידיים לפעולה בתחום הנערות העומדים על הפרק במסגרת הארגון שלהם. להלן יובאו עיקרי הדברים שעלו בראיונות.

7.1 צורך בשינוי התפיסה ביחס לאוכלוסיית הנערות

חלק מן המרואיינים הדגישו את הצורך בהעלאת החשיבות והמשמעות של נושא הנערות ברמה הפנים-ארגונית של השירות שלהם. מרואיינים אלה דיברו על הצורך לעבור תהליך שינוי בתפיסת אוכלוסיית הנערות: קבוצה בעלת צרכים ומאפיינים שונים ומובחנים מאלה של הנערים. בתהליך זה יש למצוא תחילה את המאפיינים הייחודיים המבחינים את הנערות מהנערים, ועל סמך זה לפתח בעבורן תכניות ייחודיות. לדוגמה, בשירות לנפגעי סמים דיברה המרואיינת על הצורך למפות את סוגיית בעיית הסמים בקרב נערות, ואז לחשוב על דרכי ההתמודדות עם הבעיות שיתגלו. בנוסף, ב"קידום נוער" דובר על שילוב תכנים הנוגעים לעבודה עם נערות במסגרת ההכשרה של עובדי הארגון, כדי שאלה יוכלו לתת מענים לצרכים הייחודיים שלהן.

מנהל אגף התקון במשרד הרווחה ומנהלת השירות לנערות וצעירות ציינו בנוסף את הצורך להגביר את המודעות לנושא הנערות ברמה הלאומית.

7.2 איתור קבוצות יעד נוספות והתאמת המענים לצורכיהן

אתגר נוסף שהעלו המרואיינים היה הצורך באיתור נערות שאינן מטופלות כיום בשירותים. מנהלת השירות לנערות וצעירות התייחסה לצורך באיתור נערות שאינן פונות מיוזמתן לשירות ואינן מופנות אליו משירותים אחרים:

"...[צריך] לנסות להגיע לאותן נערות שאנחנו לא מגיעים אליהן, לאתר אותן ולפתח להן מענים. היום, רוב האיתור הוא עקיף, והנערות מגיעות אלינו משירותים או ממסגרות אחרות, אך היציאה אל [הנערות] - לא קיימת."

פן נוסף לאתגר זה, שהמרואיינים העלו, היו נערות שאינן מוכנות לשתף פעולה בטיפול. מנהל אגף התקון התייחס לאתגר זה:

"אני חושב שמה שאנחנו צריכים לעשות זה להבין איך להתחבר לאוכלוסייה המנותקת ואיך להביא אותה למודעות שהיא צריכה טיפול. ברגע שהנערה מודעת לזה שהיא צריכה טיפול, לפי דעתי זה הרבה... המיומנות שצריך לרכוש היא איך להגיע לאוכלוסייה הזו, איך להתחבר אליה, ולא מתוך פטרונות, אלא מתוך עשייה משותפת."

ייתכן כי פתרון אפשרי לבעיה זו הוא פיתוח של שירות יישוג לנערות בכלל, ולנערות שתוארו לעיל בפרט.

7.3 שיתוף בין ארגונים

עוד אתגר שהעלו חלק מאנשי השירותים נגע לשיתוף הידע הקיים בין השירותים לכלל בני הנוער אשר מטפלים בנערות ובמיוחד בארגוניים הייעודיים לנערות. מנהלת השירות לנערות וצעירות התייחסה לסוגיה זו:

"אנחנו רואים את עצמנו כחוד החנית של הנושא, כמי שמוביל את כל התהליך ומפתח את הידע והכלים, אך כמובן שאנחנו מעוניינים שהידע שלנו יעבור גם לשירותים האחרים, כי גם שם יש נערות."

בנוסף, המרואיינים ציינו כאחד האתגרים למערכת השירותים והארגונים המטפלים בבני נוער את הצורך להקים שותפויות רב-ארגוניות סביב חשיבה, פיתוח והפעלה של תכניות לנערות.

רשימת מקורות

כאהן-סטרבציינסקי, פ.; יורוביץ, ל.; קונסטנטינוב, ו.; אפרתי, ר. 2005. **מאפיינים וצרכים של הנערות המטופלות בשירות לנערות וצעירות - משרד הרווחה**. דמ-465-05. מאירס-ג'וינט-מכון ברוקדייל, אשלים והשירות לנערות וצעירות במשרד הרווחה, ירושלים.

כאהן-סטרבציינסקי, פ.; קונסטנטינוב, ו.; יורוביץ, ל.; אפרתי, ר. טרם פורסם. **ניתוח מידע ממחקרים שונים: השוואה בין המינים ובין קבוצות גיל וקבוצות אוכלוסייה בקרב נערות**. מאירס-ג'וינט-מכון ברוקדייל, ירושלים.

נספחים

נספח א': רשימת הארגונים והשירותים שנכללו במיפוי

שם הארגון/השירות	תיאור בעל התפקיד
משרד הרווחה	אגף נוער, צעירים ושירותי תקוון
	השירות לנערות וצעירות
	שירות מבחן לנוער
	השירות לשיקום נוער
	השירות לנפגעי סמים
	השירות לילד ולנוער
	פקידת סעד ארצית
	מנהל מעונות חסות הנוער
השירות למען הילד	מנהלת מעון "אמירים"
משרד החינוך	משרד שרת החינוך
	קידום נוער
	היחידה לשוויון בין המינים
	השירות הפסיכולוגי
	אגף שח"ר
המשרד לקליטת העלייה	היחידה לשירותי רווחה
משטרה	ראש מדור נוער
צה"ל	מדור מקא"ם (מרכז קידום אוכלוסיות מיוחדות)
עמותות וארגוני מתנדבים	"דלת פתוחה"
	שדולת הנשים
	מרכז סיוע לנפגעי תקיפה מינית
	החברה למתנ"סים
	על"ם
	עמותת שח"ף
	ער"ן
	מרכז ייעוץ לאישה
	ויצ"ו
	מנהלת אגף רווחה משפחה וקהילה
מנהלת הארגון	
מנהלת השירות	
מנהלת השירות	
מפקחת ארצית לשירותי הטיפול	
מנהלת השירות	
מנהל השירות	
מנהל סעד ארצית	
מנהל מעונות חסות הנוער	
מנהלת מעון "אמירים"	
מנהלת שרת החינוך לענייני נשים	
מפקח ארצי	
מנהלת היחידה	
מנהלת השירות	
מפקח ארצי	
מנהלת היחידה	
ראש מדור נוער	
ראש המדור	
מנהלת הארגון	
מנהלת פיתוח תכניות	
מנהלת הארגון	
מנהלת תחום ילדים ונוער	
מנהלת תחום רב-תרבותי	
מנהלת העמותה	
מנכ"ל	
עובדת סוציאלית	

נספח ב: תיאור תפקידים מיוחדים לטיפול בנושא הנערות, לפי ארגון

השירות/ הארגון	רמה	שם התפקיד	היקף המשרה	תיאור התפקיד
השירות לנערות וצעירות	מטה	מנהלת השירות	מלאה	
		סגנית מנהלת השירות	מלאה	
		מפקחת ארצית	מלאה	
		מפקחת ארצית על "פרויקט צה"ל"	75%	
		מזכירה	מלאה	
	מחוזית	מפקחים מחוזיים לפיקוח על רשויות הרווחה לטיפול בנערה במצוקה	6 תקנים של משרה מלאה	מפקחים לפי אזורים בארץ: צפון, יישובים ערביים, מרכז, אזור ירושלים ואזור הדרום
מקומית	עו"סיות נערה	150 תקנים מאוישים- 250 עובדות	העו"סיות הן עובדות הרשויות המקומיות והן המטפלות בנערה במסגרת לשכות הרווחה	
השירות לנפגעי סמים	מטה	מפקחת ארצית לנושא נשים ונערות	מלאה	תיעוד תוכן של התכניות והפעילויות של השירות לנפגעי סמים בעבור נערות נפגעות סמים, ובניית תמונה שתאפשר בניית סל צרכים בעבורן; קידום נושא הנערות בשירות זה
היחידה לשוויון בין המינים, משרד החינוך	מקומית	מדריכות	מלאה	הכנת השתלמויות, ימי עיון והוצאת חומר מהאינטרנט
	מחוזית	מפקחות	מלאה	פיקוח על המדריכות
צה"ל	מטה	ראש מדור מיון טירונות ייחודית, חיל חינוך	מלאה	קידום הנערות והשתלבותן בצבא
עלי"ם	מטה	מנהלת תחום רב-תרבותי	(לא נמסר מידע)	הנחיית עו"סיות הנערות העולות בפיתוח תכניות והדרכות, בנושאי תרבות, חברה וכדומה
ויצ"ו	מטה	ראש תחום ילדים ונוער	מלאה	ריכוז ופיתוח פרויקטים
שדולת הנשים	מטה	אחראית תכניות לנערות	75%	ניהול, פיתוח, הערכה ושיפורים של תכניות לנערות

נספח ג': מדיניות, תפיסת התערבות משותפת או נפרדת לנערות, בעלי תפקידים, תכניות, ניסיונות לפיתוח תכניות וכיוונים חדשים בארגונים (לא כולל השירות לנערות וצעירות וראשות חסות הנוער)

עמותות וארגוני מתנדבים								משטרת ישראל	צה"ל	המשרד לקליטת עלייה	משרד החינוך					משרד העבודה והרווחה					מדיניות ייחודית בנושא נערות						
מרכז ייעוץ לאישה	על"ם	ער"ן	שדולת הנשים	עמותת שח"ף	"ידלת פתוחה"	מרכז סיוע לנפגעי תקיפה מינית	החברה למתנ"סים	ויצ"ו	מדור הנוער	מקא"מ	המחלקה לשירותי רווחה	קידום נוער	היחידה לשוויון בין המינים	השירות הפסיכולוגי	אגף שח"ר	יועצת שרת החינוך לענייני נשים	שירות לנפגעי סמים	שיקום נוער	שירות לילד ולנוער	שירות למען הילד			שירות מבחן לנוער	יש בגיבוש	אין	כן	האם ישנו ערך ייחודי בהתערבות נפרדת עבור נערות?
	√		√							√			√					√					√				
√		√		√	√	√	√	√	√					√	√	√	√		√	√	√			√			
√	√		√			√	√	√	√	√	√	√			√	√	√		√			כן, אך גם משותפת	לא				
	√		√					√		√			√									רמת מטה	רמת מחוז				
√		√		√	√	√	√	√	√	√	√	√	√			√				√							

נספח ד': תכניות ייחודיות לנערות, לפי ארגון מפעיל

שותפים	פריסה	מספר משתתפות	סוג התכנית	
רשויות מקומיות	כלל ארצית	17,668	טיפולית	השירות לנערות וצעירות טיפול פרטני על-ידי עובדת סוציאלית נערה בלשכות המקומיות
רשויות מקומיות, ויצ"ו	כלל ארצית	2,117	טיפולית, העצמה והעשרה	97 מועדונים טיפוליים + קבוצות טיפוליות
רשויות מקומיות, ויצ"ו	כלל ארצית	1,706	טיפולית, העצמה והעשרה	50 בתים חמים
רשויות מקומיות, קופת חולים (ההסתדרות) ויצ"ו, עמותות שונות	מחוז מרכז, צפון - מגזר יהודי מעלה אדומים, אשקלון, באר שבע, שדרות, הרצליה (2), נתניה, חולון, בת- ים, חיפה, נצרת הערבית	1,841	ייעוץ - קו טלפון פתוח	9 תחנות לייעוץ מיני
		61	מסגרת חוץ ביתית	11 דירות מעבר
בדרום - עמותת "ייחדי", בצפון - עמותת "נשים ונערות נגד אלימות", עמותת "זוהור אלגד נצרת"	דרום וצפון	183	מסגרת חוץ- ביתית	2 מקלטים לנערות במצוקה
האגף מקצועית (משרד התעשייה, המסחר והתעסוקה), רשויות הצבא, ויצ"ו	כלל ארצית	200	טיפולית, העצמה, השכלתית	פרויקט צה"ל
בית הספר לעבודה סוציאלית באוניברסיטת תל-אביב, "אשלים", ויצ"ו	אוניברסיטת תל- אביב - לנערות מכל הארץ	28	העצמה	מנטורינג
רשויות מקומיות	חיפה (2) - עולות +מגזר ערבי, טירה	75	השכלה והעשרה, טיפולית, העצמה	3 קבוצות ח"ן
עמותות שונות	ירושלים	150	טיפולית	השירות למען הילד מעון "אמירים"
-	-	94	מסגרת חוץ- ביתית	חסות הנוער מעונות נעולים (צופיה, מסילה)
-	כלל ארצית	200	מסגרת חוץ- ביתית	הוסטלים
-	צפון -לנערות מכל הארץ	12	מסגרת חוץ ביתית	השירות לנפגעי סמים "הדרך"
-	כלל ארצית	1,300	העצמה	היחידה לשוויון בין המינים ו"שדולת הנשים" נערות מובילות שינוי

נספח ד': תכניות ייחודיות לנערות, לפי ארגון מפעיל (המשך)

שותפים	פריסה	מספר משתתפות	סוג התכנית	
השירות לנערות וצעירות	אזורית	542	טיפולית	המשרד לקליטת עלייה מועדוניות ובתי חמים לנערות עולות מחבר מדינות העמים, בוכרה, קווקז ואתיופיה
-	כלל ארצית	900	העצמה	צה"ל - מקא"מ טירונות חג"ם
רשויות מקומיות, רווחה ועמותת "ידידים"	אשדוד, אשקלון ובאר-שבע	500	העצמה	משטרת ישראל פרויקט "חוויה"
אשלים, הגוינט וקרנות שונות	כלל ארצית	300	העצמה	החברה למתנ"סים פיתוח מנהיגות בקרב נערות
המחלקה לשירותים חברתיים	פתח-תקווה	30	טיפולית	מרכז סיוע לנפגעי תקיפה מינית קבוצת תמיכה לנערות
משרד הבריאות	כלל ארצית	משתנה	ייעוץ	"דלת פתוחה" ליווי נערות להפסקת היריון
השירות לנערות וצעירות, רשויות מקומיות	14 יישובים ברחבי הארץ	1,000-800	טיפולית	על"ם תכנית לעבודה מערכתית וקהילתית עם נערות יוצאות אתיופיה במצבי סיכון
גוינט, רווחה, הסוכנות היהודית, רשויות מקומיות ומתנדבים	חדרה, אופקים, פתח-תקווה וחיפה	72	העצמה	ויצ"ו "עוצמה צעירה"

נספח ה': רכיבים של תכניות ייחודיות לנערות, גילי המשתתפות, מספר המשתתפות ושותפים בהפעלת התכנית, לפי שירות/ארגון (לא כולל השירות לנערות וצעירות ורשות חסות הנוער)

עליים	עמותות וארגוני מתנדבים					משרת ישראל	צה"ל	המשרד לקליטת עלייה	משרד החינוך		משרד העבודה והרווחה		מרכיבים של תכניות ייחודיות לנערות				
	ויצ"ו	שדלת הנשים	"דלת פתוחה"	מרכז סיוע לנוער	החברה למתנדבים				מקא"מ	קידום נוער	היחידה לשוויון בין המינים	שירות לנוער		שירות למען הילד	טיפול	ייעוץ	מניעתי
√				√				√			√	√	טיפול	מרכיבים של תכניות ייחודיות לנערות			
			√										ייעוץ		מרכיבים של תכניות ייחודיות לנערות		
	√												מניעתי			מרכיבים של תכניות ייחודיות לנערות	
									√				השכלתי				מרכיבים של תכניות ייחודיות לנערות
		√			√	√	√			√			העצמתי				
13-21	13-15	16-17	עד 18	15-18	15-16	+12	+18	11-18	14-18	16-17	18	15-25		גילי המשתתפות			
1,000	72	1,300	משתנה	30	300	500	900	542	אין מידע	1,300	12	150		מספר משתתפות			
√	√	√	√	√	√	√	√	√	√	√	√	√		קיומם של שותפים אחרים בהפעלת התכנית			

Myers-JDC-Brookdale Institute
Engelberg Center for
Children and Youth

Association for Planning & Development of Services
for Children and Youth at Risk and their Families (Reg. Ass.)
Established by JDC-Israel and supported by the Government of Israel,
JDC-Israel and UJA-Federation of New York

Ashalim

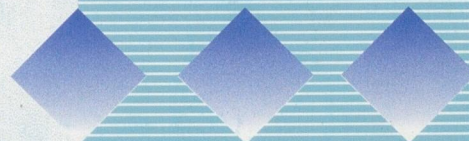

Ministry of Social Affairs
The Service for Girls
and Young Women

Coping with the Needs of Adolescent Girls in Services for Youth in Israel

Paula Kahan-Strawczynski ♦ Liat Yurovich

This study was made possible by a special grant
from Annie Sandler, Virginia, USA

Myers-JDC-Brookdale Institute
Engelberg Center for
Children and Youth

Association for Planning & Development of Services
for Children and Youth at Risk and their Families (Reg. Ass.)
Established by JDC-Israel and supported by the Government of Israel,
JDC-Israel and UJA-Federation of New York

Ashalim

Ministry of Social Affairs
The Service for Girls
and Young Women

Related Myers-JDC-Brookdale Institute Publications

Kahan-Strawczynski, P.; Yurovich, L.; Konstantinov, V., and Mann, E. *Coping with the Needs of Adolescent Girls in the Care of the Services for Children and Youth of the Ministry of Social Affairs*

Coping with the Needs of Adolescent Girls in Services for Youth in Israel

Kahan-Strawczynski, P.; Yurovich, L.; Konstantinov, V., and Mann, E. *Helpful A Pathway of the Youth, the Program's Contribution, and Its Integration into the System of Community Services*, RR-453-45, (1999)

Paula Kahan-Strawczynski

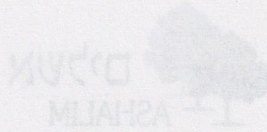
Liat Yurovich

To order these publications, please contact the Myers-JDC-Brookdale Institute, JDC Hill,
P.O. B. 3886, Jerusalem, 91037, Tel: (02) 655-7400, Fax: (02) 655-2391,
E-mail: brook@jdc.org.il

This study was made possible by a special grant from Annie Sandler, Virginia, USA

Ministry of Social Affairs
The Service for Girls
and Young Women

Association for Planning & Development of Services
for Children and Youth of Risk and their Families (Peg. Ass.)
Established by JDC and supported by the Government of Israel
JDC-World and USA Foundation 51 West 57th

Ashdod

Myers-JDC-Brookdale Institute
Engelberg Center for
Children and Youth

Going with the Needs of Adolescent Girls in Services for Youth in Israel

Paula Katran-Stawczynski
Liat Yurovich

This study was made possible by a special grant from Anne Gardner, Virginia, USA

Myers-JDC-Brookdale Institute
Engelberg Center for Children and Youth
P.O.B. 3886
Jerusalem 91037 Israel

Tel: 972-2-6557400
Fax: 972-2-5612391

Website: www.jdc.org.il/brookdale

January 2005

Jerusalem

Executive Summary

Related Myers-JDC-Brookdale Institute Publications

Kahan-Strawczynski, P.; Yurovich, L.; Konstantinov, V.; and Efrati, R. *Characteristics and Needs of Adolescent Girls in the Care of the Service for Women and Girls of the Ministry of Social Affairs*. RR-465-05. (Hebrew)

Kahan-Strawczynski, P.; and Vazan-Sikron, L. 2005. *The "House on Haim Street" – Sachlav Haifa: A Follow-up of the Youth, the Program's Contribution, and Its Integration into the System of Community Services*. RR-453-05. (Hebrew)

To order these publications, please contact the Myers-JDC-Brookdale Institute, JDC Hill, P.O.B. 3886, Jerusalem, 91037; Tel: (02) 655-7400; Fax: (02)561-2391; E-mail: brook@jdc.org.il

Executive Summary

This report presents an overview of the services and programs for girls ages 12-18 that are implemented in Israel, based on a mapping effort conducted in 2003. The goal of the mapping was to systematically examine the services and programs offered to girls, and to provide a basis for both the continued development of services and the adaptation of existing solutions to the girls' unique needs. The mapping was conducted as part of the study "Girls on the Map", which included two additional studies: a survey of the characteristics and needs of adolescent girls in the care of the Service for Girls and Young Women of the Ministry of Social Affairs and of girls on the waiting list for admission to the *Zofia* and *Mesila* institutions (Kahan-Strawczynski et al., 2005); and an analysis of existing findings on adolescent girls (Kahan-Strawczynski et al., forthcoming).

For the purpose of the mapping, interviews were conducted with 26 national-level professionals in key organizations and services available to this population, among them government ministries, the Israel Police Force, the IDF, and voluntary organizations and associations. The interviews covered both the policy of each service toward adolescent girls, and the services provided to them. At the policy level, an examination was made of whether the organization had a policy regarding adolescent girls, whether it perceived the unique value of serving girls as a distinct group, separate from boys, and whether it employed a professional whose role it was to serve girls. At the service provision level, examination was made of any programs geared specifically for girls (type of program, number of participants, geographic dispersal etc.), problems and dilemmas that arose when developing these programs and ways of addressing them, directions for the development of new programs for adolescent girls, and future challenges.

The findings of the mapping indicate that most organizations do not have distinct policy regarding adolescent girls, and do not employ professionals to address this population. Nevertheless, most of them are aware of the importance of implementing programs expressly for adolescent girls. Indeed, the lion's share of them implement such programs and have stated new directions for their development.

Programs for adolescent girls emphasize empowerment, counseling, education, therapy and prevention. It was apparent that programs for all adolescent girls usually focused solely on empowerment, while programs for adolescent girls at risk tended to involve various types of content. This integrative approach may be an outgrowth of the organizations' multi-dimensional perspective of the distress of adolescent girls at risk, which manifests itself in a variety of ways, rather than appearing as isolated symptoms.

Most of the programs are implemented nationwide, some in multiple localities throughout Israel and others in a particular location to which girls come from around the country. In all, some 4,800 girls participate in programs specifically for adolescent girls (exclusive of programs implemented by the Service for Girls and Young Women, which serve a total of 17,700 girls;

frameworks of the Youth Protection Authority, which cover some 300 girls; and programs implemented by the Youth Advancement Authority of the Ministry of Education or by "Open Door", neither of which had data on the number of participants).

The respondents indicated that their organizations were aware of the gap between the optimal and existing situations regarding the extent and dispersal of services, the variety of services, and services for specific groups of adolescent girls, among them Arabs, Bedouin, immigrants, and ultra-orthodox Jews.

In addition, most of the inter-organizational partnerships formed to develop and implement programs for girls involve two organizations only; there are no multi-organizational partnerships. Undoubtedly the programs currently being implemented meet the needs arising from the field, and/or conform to the ideologies and values of the organizations (for example, the value of enabling every girl to serve in the IDF). The programs address particular issues, such as sexual abuse, drug use, and unwanted pregnancy, but are not part of a comprehensive conceptualization of the needs of girls, nor are they based on a comprehensive perspective of priorities.

The findings emphasize a basic need: to develop a broad perspective on the varied needs of adolescent girls, in general, and of adolescent girls at risk, in particular. This would serve as a basis for comprehensive planning of solutions, coordination and cooperation among organizations and services, while ensuring continuity of care. The respondents identified this as a future challenge to the system of services and organizations serving youth.

The findings of mapping were presented and discussed with members of the inter-organizational forum "Girls on the Map", administered by Ashalim with representatives of government ministries and organizations and associations that provide services to girls. The findings raised awareness of the gaps between needs and solutions, and are a basis for planning new programs and expanding existing ones within organizations and through cooperation among them.

Acknowledgments

We wish to express our gratitude to all those who contributed to conducting this study.

Special thanks are due the professionals who agreed to be interviewed for mapping, and who gave of their time and knowledge.

We thank Michal Komem of Ashalim, who helped determine which organizations would be included in mapping, and which professionals would represent them.

We thank all those of our colleagues at the Myers-JDC-Brookdale Institute who offered counsel and guidance during the course of our work. Many thanks to Talal Dolev for closely monitoring the study and making valuable suggestions; to Dalia Ben-Rabi for her comments on this report; to Shuli Kedmi-Yehezkeili for conducting the interviews; to Maty Moyal for editing this report; to Leslie Klineman for overseeing its publication; and to Elana Friedman for helping to type it.

Table of Contents

1. Introduction	1
2. Policy and Organizational Preparations to Serve Adolescent Girls	2
2.1 Policy Concerning Adolescent Girls	2
2.2 A Professional Assigned to Serving Adolescent Girls	3
2.3 Programs Geared Solely for Adolescent Girls: Varying Perspectives	3
3. Programs Specifically for Adolescent Girls	4
3.1 Types of Program Currently Offered Adolescent Girls	4
3.2 The Range of Ages of Participants in Programs	8
3.3 Geographic Dispersal of Programs	8
3.4 The Number of Participants in a Program	8
3.5 Cooperation among Services	9
4. Dilemmas and Problems in Developing Programs for Girls, and Ways of Addressing Them	9
4.1 Principal Deliberations	9
4.2 Difficulties	11
5. Programs for Adolescent Girls that Were Not Implemented or Were Unsuccessful	13
6. New Directions for the Development of Programs for Adolescent Girls	13
6.1 Developing New Programs and Expanding Existing Ones	13
6.2 Expanding Existing Programs to Additional Populations	14
6.3 Expanding the Content Covered in Existing Programs	14
6.4 Expanding the Geographic Distribution of Existing Programs	14
6.5 Adapting Staff to the Female Adolescent Population	14
7. Future Challenges Concerning Adolescent Girls	15
7.1 The Need to Change Perceptions of the Female Adolescent Population	15
7.2 Identifying Additional Target Populations and Adapting Solutions to Meet Their Needs	15
7.3 Inter-organizational Cooperation	16
Bibliography	17
Appendices	18

List of Appendix Tables

Appendix I: List of Organizations and Services Included in the Study	18
Appendix II: Description of the Positions Dedicated to Care of Adolescent Girls, by Organization	19
Appendix III: Policy, Perceptions of Integrated versus Distinct Interventions for Girls, Professionals, Programs, Attempts to Develop Programs, and New Directions of Organizations (Exclusive of the Service for Girls and Young Women and the Youth Protection Authority)	20
Appendix IV: Programs Specifically for Adolescent Girls, by Implementing Organization	22
Appendix V: Components of Programs Specifically for Adolescent Girls, the Age of Participants, the Number of Participants, and Partners to Implementation, by Organization/Service (Exclusive of the Service for Girls and Young Women and the Youth Protection Authority)	24